

بسم الله الرحمن الرحيم

تبیین قرآن

درس گفتارهایی از: مسعود بسیطی

در این دوره درباره‌ی تبیین قرآن و نحوه‌ی بهره‌مندی از هدایت این کتاب نورانی سخن خواهیم گفت؛ و به این موضوع می‌پردازیم که چگونه می‌توان منظور حقیقی خدا را از کلامش دریافت. این مبحث در هفت گفتار و طی هفت هفته‌ی متوالی جهت استفاده‌ی علاقمندان ارائه می‌گردد.

درس اول: قرآن، کتابی جامع؛ اما مُجَمَّل!

قرآن، کلام الهی است که خداوند متعال آن را بر قلب رسولش محمد مصطفی نازل فرموده است.

کلامی از جنس نور و علم که به منظور هدایت همه‌ی بندگان در همه‌ی اعصار نازل شده^۱ و معجزه‌ی خاتم پیامبران نام گرفته است.

کلامی زنده و جاوید که «بیان‌کننده‌ی همه چیز» است:

- "وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ"^۲

و بر تو [ای پیامبر] این کتاب را نازل کردیم که بیان‌کننده و روشن‌گر همه چیز است.

- "لَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ"^۳

و هیچ دانه‌ای در تاریکی‌های زمین، و هیچ تر و خشکی نیست مگر این که در کتاب روشن [آمده] است.

- "مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ"^۴

و ما در این کتاب هیچ چیزی را فروگذار نکرده‌ایم.

اما از سوی دیگر، این کتاب جامع که قرار است کتاب هدایت بشریت باشد، در بسیاری از موارد به صورت مُجْمَل و حتی ظاهراً مبهم سخن گفته؛ به گونه‌ای که در برخی آیات، خواننده نه تنها مقصود حقیقی خدا را از کلامش درک نمی‌کند و به تأویل آیات پی نمی‌برد، بلکه حتی متوجه معنای ظاهری آن نیز نمی‌شود.

به طور نمونه حروف مقطعه در قرآن، از جمله آیاتی محسوب می‌شوند که حتی نمی‌فهمیم به چه موضوعی اشاره می‌کنند. مانند «الم»^۵، «الر»^۶، «طسم»^۷ و ...

و یا برخی آیات، آنقدر مُجْمَل و خلاصه بیان شده‌اند که برای استفاده‌ی خواننده کفایت نمی‌کنند. مثلاً گفته شده "نماز بخوانید"^۸ ولی درباره‌ی اینکه چگونه، در چه زمانی، چند رکعت و با چه کیفیتی این فریضه را به جا بیاوریم، صحبتی نشده است.

برخی دیگر از آیات نیز متشابه هستند و نمی‌توان از روی ظاهر عبارات، به معنای قطعی مورد نظر خدا دست یافت. از این رو ممکن است افراد مختلف، برداشت‌های متفاوتی از این آیات داشته باشند که لزوماً مورد تایید خدا نباشد. به طور نمونه در قرآن چنین آمده: "يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ"^۹. اما مقصود از «يَد» در «أَيْدِيهِمْ» چیست؟ در لغت عرب، «يَد»، به معنای «دست»، «نعمت و احسان»، «قدرت»، «بی‌نیازی»، «امر نافذ و غلبه»، «یار و یاور» ... است.^{۱۰} حال، کدامیک مد نظر خداوند بوده؟ دست یا قدرت؟ نعمت یا چیرگی؟ بی‌نیازی یا یار؟ آیا می‌توان مطمئن بود مقصود حقیقی خدا از این کلام دقیقاً چیست؟

برخی از آیات نیز به ظاهر متناقض هستند. به طور نمونه در قرآن کریم چنین آمده: "هیچگاه پروردگارت فراموشکار نیست"^{۱۱} اما در آیه‌ی دیگر چنین می‌خوانیم: "خدا را فراموش کردند؛ پس خدا نیز آنها را فراموش کرد"^{۱۲}. و این سوال ایجاد می‌شود که: بالاخره خدا چیزی را فراموش می‌کند یا نمی‌کند؟!

بنابراین، آیات متعددی در قرآن وجود دارند که:

- یا اصلاً معنای آنها را نمی‌دانیم (مانند حروف مقطعه)؛
- یا آنقدر مجمل و خلاصه بیان شده‌اند که نمی‌توانیم از آنها استفاده کنیم (مانند برخی آیات مربوط به احکام)؛
- یا متشابه هستند و نمی‌توان مطمئن بود دقیقاً منظور خدا از بیان این آیات چه بوده است (مانند برخی آیات مربوط به قیامت)؛
- و یا ظاهراً در تناقض با هم هستند (مانند برخی آیات مربوط به فعل خدا).

چالش:

- آیا آیاتی در قرآن وجود دارد که آدمی نباید به معنا و حکمت آنها پی ببرد و خداوند، بی دلیل آنها را در کتاب هدایت انسان‌ها قرار داده است؟ (مانند حروف مقطعه که معنا و مقصود آن را نمی‌فهمیم.)
- آیا برخلاف آنچه قرآن ادعا می‌کند - که بیان‌کننده‌ی همه چیز است - کتابی ناقص است و برای زندگی انسان‌ها کفایت نمی‌کند؟ (مانند آیات مجملی که به احکام اشاره داشته‌اند.)
- آیا فارغ از آنچه مقصود خدا از کلامش چه بوده، هر کسی می‌تواند و یا باید طبق سلیقه و فهم خود، آیات قرآن را تأویل و معنا کند؟ (مانند آیات متشابه در باب قیامت که نمی‌دانیم واقعیت آنها چیست.)
- آیا در کلام خداوند، تناقض وجود دارد؟ (مانند آیاتی که درباره‌ی فعل خدا سخن می‌گوید.)

در جلسات آینده به بررسی و پاسخ چالش‌های فوق خواهیم پرداخت.

نکات مهم این جلسه:

- قرآن، کتابی جامع، اما مُجَمَّل است.
- قرآن، کتابی برای هدایت، اما دارای آیاتی به ظاهر مبهم است.
- آیات متعددی در قرآن وجود دارد که مُجَمَّل هستند و موضوع مورد بحث را ناقص بازگو نموده‌اند.
- آیات متعددی در قرآن وجود دارد که متشابه هستند و ما معنای حقیقی آنها را نمی‌دانیم نمی‌توانیم تشخیص دهیم.
- آیات متعددی در قرآن وجود دارد که ظاهری متناقض دارند.

-
- ۱- خداوند متعال، قرآن را برای هدایت مردمان فرستاده و چنین می‌فرماید: "شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ ..." یعنی: ماه رمضان که در آن قرآن فرو فرستاده شده که مردم را هدایت کند: قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۱۸۵؛ "كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ..." یعنی: (این) کتابی است که بر تو فرو فرستاده‌ایم تا مردم را از تاریکی‌ها (ی گمراهی) به سوی روشنایی (هدایت) برون آوری ...": قرآن کریم، سوره ابراهیم، آیه ۱.
  - ۲- قرآن کریم، سوره نحل، آیه ۸۹.
  - ۳- قرآن کریم، سوره أنعام، آیه ۵۹.
  - ۴- قرآن کریم، سوره أنعام، آیه ۳۸.
  - ۵- قرآن کریم، سوره‌های بقره، آل عمران، عنکبوت، روم، لقمان و سجده، آیه ۱.
  - ۶- قرآن کریم، سوره‌های یونس، هود، یوسف، ابراهیم و حجر، آیه ۱.
  - ۷- قرآن کریم، سوره‌های شعراء و قصص، آیه ۱.
  - ۸- "فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْتَغِي فِيهَا مَنَافِعَ دُنْيَا وَلَا مَنَافِعَ آخِرَةٍ ۚ ذَٰلِكَ دِينُ الْقِسْطِ ۗ إِنَّكَ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ مُخْتَلِفٌ ذَاتَ الْبَیِّنَاتِ الْغَلِيظِ ۗ" قرآن کریم، سوره نساء، آیه ۱۰۳.
  - ۹- قرآن کریم، سوره فتح، آیه ۱۰.

-
- ١٠- "اليد: الكفّ ... واليد: النعمة والإحسان تصطنعه والمنة والصنيعة ... واليد: القوة ... واليد: الغنى والقدرة، ... اليد لفلان على فلان اى الامر النافذ و القهر و الغلبه ... يد الرجل: جماعة قومه و انصاره ..": لسان العرب، ذيل واژه «يدى».
- ١١- "وَمَا كَانَ رَبِّكَ نَسِيًّا": قرآن كريم، سوره مريم، آيه ٦٤.
- ١٢- "نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ": قرآن كريم، سوره توبه، آيه ٦٧.